

Tien krachtlijnen voor een sterk basisonderwijs, nu en in de toekomst

---

Dames en heren, medewerkers van de lerarenopleidingen, directies en teamleden van de scholen, collega's en medewerkers van de VLOR, geachte genodigden,

Enkele jaren geleden was ik te gast op een internationale ontmoeting. Het was de periode dat we in de Raad Basisonderwijs een strategische verkenning maakten over de eigenheid van het basisonderwijs. Toen ik dat onderwerp ter sprake bracht, zei een Schotse onderwijsdeskundige: de eigenheid van het basisonderwijs komt voor mij het best naar voor in de leraar zelf. 'Je moet onderwijzensmensens eens vragen wat ze doen'. Van een leraar secundair onderwijs krijg je misschien te horen: "I teach mathematics". Of "I teach chemistry". Een leraar basisonderwijs zal antwoorden: "I teach children".

Die typering is tekenend voor het lerarenbeeld van het basisonderwijs. Ook in Vlaanderen. Het is dan ook geen toeval dat de Raad Basisonderwijs in het kader van de eigenheid van dit onderwijsniveau bijzondere aandacht wil besteden aan de leraar basisonderwijs en zijn opleiding. Vandaag creëren we met dit colloquium een gelegenheid om zowel van de zijde van het basisonderwijs als van de zijde van de lerarenopleiding die eigenheid verder uit te diepen.

Zoals gezegd: We beginnen niet van nul. De VLOR-verkenning is inmiddels afgewerkt. We hebben ze, samen met een platformtekst, gebundeld in het boek *'De basisschool als fundament voor ontwikkelen en leren'*. Voor heel wat leden van onze Raad – en dat zijn vertegenwoordigers van schoolbesturen, vakbonden, directies, ouders en maatschappelijke geledingen - was het een verrijkend onderzoek, met soms een bevestiging van de ervaringen die we deelden, soms ook nieuwe inzichten in dat basisonderwijs. Naar aanleiding van de publicatie van het boek formuleerden we als Raad Basisonderwijs in september 2015 een advies over de krachtlijnen voor een sterk basisonderwijs. En elke keer als de minister ons een advies vraagt, vormen deze 10 krachtlijnen de toetssteen. We waren dan ook blij dat de minister ons begin dit jaar vroeg om op basis van die krachtlijnen elementen voor een toekomstplan voor het basisonderwijs te geven.

Maar de tien krachtlijnen zijn er niet enkel om een beleidsvisie duidelijk te stellen. We zijn er van overtuigd dat ze ook een bron van inspiratie kunnen zijn voor iedereen die in het basisonderwijs geëngageerd is, inclusief de docenten die, dag in dag uit, instaan voor de opleiding van onze leraren.

Daarom probeer ik – in de tijd die me gegeven is - de visie m.b.t. die krachtlijnen voor u toe te lichten, en – daar waar mogelijk – verbinding te maken met de beleidskeuzes die op ons afkomen.

De eerste krachtlijn gaat over de basisschool op maat van kinderen.

1 Een basisschool is een school op maat van kinderen

De meeste van ons hier kennen die maat zelfs fysisch. Wie van ons heeft er nog niet op de kleine kinderstoeltjes in de kleuterklas gezeten: heel diep, de knieën tegen het bovenblad van de tafel,

en achteraf zo moeilijk om weer recht te staan. Stoeltjes op maat van het kind. Letterlijk. En toch denkt niemand van ons eraan om het hele schoolmeubilair buiten te zetten. School op maat van het kind lijkt een evidentie.

Toch maken we als Raad basisonderwijs hier een punt. Het kind vormt het uitgangspunt, het criterium, de maat voor ons onderwijs. Door het perspectief van het kind aan te nemen, krijgt de school andere proporties. We willen basisscholen waar we het kind nog kunnen zien en horen, en waarin dat kind zich veilig voelt, waar het de nabijheid van zorgzame mensen kent.

Ik heb daarnet gezegd dat we de krachtlijnen meteen ook als toetssteen willen formuleren voor toekomstige decretale ontwikkelingen. De bestuurlijke optimalisering en schaalvergroting is dan het eerste dossier dat in het gezichtsveld komt. Buiten de intenties van het katholiek onderwijs ter zake, is er nog niet veel beweging. En toch wil ik hier al aangeven: die schaalvergroting mag geen schoolvergroting worden. Het is niet omdat je grotere besturen hebt, dat je ook grotere scholen hebt. We willen er over waken dat economische en bestuurlijke argumenten het niet winnen op pedagogische principes. In dat perspectief is het een belangrijke opdracht om de 'juiste maat' van de basisschool te waarborgen en decretale ankers te blijven bieden voor buurtscholen en kleine landelijke vestigingsplaatsen.

Op maat van kinderen betekent ook dat de groepsgrootte is aangepast. Heel wat leraren vragen: 'Laat ons met kleine groepen werken'. Niet alleen de leeftijd van de leerlingen, maar ook de toegenomen diversiteit en de gewijzigde maatschappelijke verwachting inzake maatwerk, geven een indicatie dat we hier moeten over nadenken.

2 Een basisschool werkt ontwikkelingsgericht

De tweede krachtlijn doet de didactiek alle eer aan. Elke leraar moet de beginsituatie van zijn leerling goed inschatten en verder bouwen op wat het kind al kent en kan. We noemen dat: ontwikkelingsgericht werken. De basisschool is geen selectiebureau, dat enkel de goede leerlingen er uit haalt. Het is een leef- en leergemeenschap, waar kinderen de ruimte krijgen. Waar groei en ontwikkeling hand in hand gaan.

De ontwikkelingsgerichte vorming staat voor ons in contrast met een kwalificatiegerichte opleiding. Als we van de kinderen bv. verlangen dat ze – zoals in de leerdoelen beschreven – informatie kunnen beoordelen die voorkomt in reclameteksten en daarover een eigen mening hebben, dan is dat volgens mij iets dat gaandeweg ontwikkeld wordt.

Mijns inziens heeft de Vlaamse Gemeenschap destijds de juiste keuze gemaakt door de eindtermen enkel voor het einde van het basisonderwijs te bepalen, zonder obligate tussenstops. Dat maakt een continuïteit in de leerlijn mogelijk. Het heeft een rijke didactiek laten ontstaan, kwalitatieve handboeken, mogelijkheden voor tempodifferentiatie, ontwikkelgerichte leerlingvolgsystemen, een adequaat zorgbeleid. Het biedt ook de mogelijkheid om rigide jaarklassen te doorbreken en kinderen met bijzondere onderwijsbehoeften in de gewone basisschool een zinvol en doelgericht traject te laten lopen. Als we morgen de eindtermen gaan reduceren en verduidelijken, dan is het meteen evident dat de ontwikkelingsgerichte aanpak centraal moet staan. Vertrekkend vanuit het kind.

3 Diversiteit als kracht

Onze basisschool is een kleine samenleving, waar iedereen van de buurt welkom moet zijn. De jongste zoon van de bakker, de tweeling van Dorien, het kind van de vluchteling, de dochter van dokter Luc. In die mini-maatschappij spelen ze met elkaar, horen ze andere talen, ervaren ze de gewoonten van anderen, leren ze omgaan met elkeen, gaan ze elkaar hopelijk ook respecteren en waarderen. Momenten van informeel leren gaan we in onze basisschool zo vervlechten met het formele onderwijsleerproces. Diversiteit biedt op die wijze een krachtige en heterogene leer- en leefomgeving voor de kinderen.

Een nieuw inschrijvingsdecreet is er nog niet, maar de kracht van de diversiteit mag niet verloren gaan. Basisscholen die de afspiegeling van de plaatselijke gemeenschap vormen, leggen de basis voor een solidaire en vreedevolle samenleving. Ze vormen een ankerplaats waar ieder van de buurt welkom zou moeten zijn.

Maar we gaan de realiteit niet ontkennen. Diversiteit is een uitdaging. De overheid voorziet in omkadering en werkingsmiddelen op basis van leerlingenkenmerken. De Raad Basisonderwijs wil deze gedifferentieerde betoelaging voor scholen met kansarme kinderen behouden. En ook voor leerlingen met bijzondere onderwijsbehoeften vragen we een continuüm van zorg te kunnen organiseren waar plaats is voor gespecialiseerde settings. Het zal u niet verwonderen dat we met een heleboel vragen blijven zitten inzake de noodzakelijke ondersteuning. Ik stel mezelf persoonlijk de vraag of het huidige lappendeken van ondersteuningsinstanties een voldoende antwoord op deze vragen biedt.

4 Een geïntegreerde aanpak als fundament

De volgende krachtlijn gaat over de geïntegreerde aanpak. De Raad acht dit een wezenlijk fundament voor het basisonderwijs. De basisvorming waar het basisonderwijs zich op richt, is als proces immers niet te vergelijken met het samenstellen van een auto, waarbij elke arbeider zijn component invoegt.

De geïntegreerde aanpak mag op zijn volle breedte begrepen worden. Kort gezegd is de integratie drievoudig:

1. We hebben een integratie op het niveau van het kind en zijn persoonlijkheidsontwikkeling; omdat de jonge leerling de werkelijkheid als één geheel ervaart
2. Een integratie op niveau van het aanbod (de leerstof), waarbij we verschillende leergebieden met elkaar verbinden: goed rekenonderwijs heeft ook met taal te maken. En het is weinig zinvol om leergebieden zoals wereldoriëntatie uit elkaar te trekken.
3. Tenslotte is er een integratie op het niveau van de leraar, die deskundig is om inhouden uit alle leergebieden te structureren in een samenhangend onderwijsaanbod.

Zeker die laatste vorm van integratie staat onder druk. Bij de lancering van het masterplan secundair onderwijs achtten politici de tijd rijp om het geïntegreerd karakter van het basisonderwijs te doorbreken, en de deur op een kier te zetten voor aparte vakken, met specifieke vakleraren. In het advies over het toekomstplan voor het basisonderwijs gaat onze

Raad daar resoluut tegen in. Ze trekt voluit de kaart van de groepsleraar. Dat wil zeggen dat we leraren kunnen blijven inzetten voor alle leerlingengroepen en alle leergebieden.

De Raad meent wel dat we de opportuniteit en de meerwaarde moeten onderzoeken van het inschakelen van een specifieke master voor het basisonderwijs. Voor ons is dat een beter alternatief dan het inzetten van een vakleraar.

5 Een lerend team dat verantwoordelijkheden deelt

Met deze insteek kom ik op de volgende krachtlijn. Ook al is het klassieke beeld van de onderwijzeres nog steeds vereenzelvigd met 'de leraar voor haar klas, met h  r leerlingen', toch merken we dat heel wat basisscholen goede teams vormen. Een gedeeld leiderschap bouwt op de talenten, interesses en competenties van alle teamleden, en richt elkeen op de kerntaak: het onderwijzen in de klas. Maar het weet ook de talenten te gebruiken in functie van schoolinterne differentiatie zoals zorgcoördinatie, aanvangsbegeleiding, stagebegeleiding.

Dat we vandaag nog over goede lerarenteams beschikken is m.i. meer te danken aan de gedrevenheid van de leraren zelf, dan aan de mogelijkheden die daartoe geboden worden.

In het advies over het toekomstplan schetst onze raad een aantal punten waar we moeten op inzetten. Ik geef er twee:

- Eén: We moeten leraren de mogelijkheden geven om met elkaar samen te werken. Concreet zou er structureel meer tijd moeten gaan naar overlegmomenten en professionele groei. Het onderwijzen zelf is immers een uitstekende basis voor continu werkplekleren. Tijd voor doelgerichte reflectiemomenten zullen onze leraren sterker maken.
- Een tweede aandachtspunt betreft het leiderschap. Een lerarenteam heeft baat bij een schoolleider die zich op het pedagogisch leiderschap kan focussen. Laat me ter zake duidelijk zijn: we moeten dan ook willen investeren in de figuur van de directeur. Dat vraagt inderdaad de nodige middelen voor een opleiding. Maar dat zal niet voldoende zijn. We zullen de directeur meer moeten ondersteunen via bijkomend personeel voor een aantal secundaire taken zoals boekhouding en administratie, preventie en veiligheid, logistiek en infrastructuur.

Politici leggen heel veel verantwoordelijkheid bij de directie en het team. Als we het beleidsvoerend vermogen van basisscholen echt willen stimuleren, dan zetten we al grote stappen door bijkomende ondersteunend personeel en voldoende overlegtijd voor het lerarenteam.

6 Het educatief partnerschap tussen school, leerling en ouder levert sterk werk

Het educatief partnerschap tussen de school, de leerling en de ouder is – meer dan op welk ander onderwijsniveau –   n van de grote troeven van het basisonderwijs. Daar speelt uiteraard de nabijheid van de school in mee en het feit dat de meeste kinderen meer dan 9 jaar aan onze school verbonden zijn. Maar ook omdat de opvoedingsopdracht van ouders en school nog een

grote overlap vertoont. De basisschool is niet enkel met instructie bezig. In het schoolleven verwijst het kind naar de ouders; en omgekeerd: in het gezinsleven komen impliciet de opvoedingsregels van de school binnengeslopen. Als Raad basisonderwijs vinden we het essentieel dat scholen en ouders tot een gelijkgerichte visie groeien. Educatief partnerschap veronderstelt een actief engagement van beide zijden.

Concreet verwacht de Raad dat de overheid faciliterend werkt als ze op dit punt nieuwe verwachtingen formuleert. We denken hierbij aan een aantal belangrijke dossiers zoals de buitenschoolse kinderopvang, de herwerking van het inschrijvingsdecreet, het bestrijden van de kinderarmoede of ook de mogelijke evoluties naar aanleiding van het M-decreet.

7 De basisschool en de buurt hebben elkaar veel te bieden

De basisschool in ons dorp is een ontmoetingsplaats. Niet alleen voor de ouders, die een heerlijk alibi hebben om nog lang na de schoolbel te blijven praten. Maar ook voor de mensen van de buurt, als de school er zijn musical heeft of als de Chiro er zijn BBQ geeft, of voor de sportieve dames die er tafeltennis spelen, of voor de vrijwilligers van 11.11.11, die er hun uitvalsbasis hebben. Maar ons dorp is ook de gastheer voor de vele kinderen, wanneer ze als leerling een bezoek brengen bij de bakker of bij de brandweer, wanneer de politie hen begeleidt bij verkeerslessen, wanneer ze mogen meehelpen op het veld van de zelfplukboerderij. De school ondersteunt zo de leefbaarheid én de levendigheid van ons dorp. Een cruciale factor voor de uitbouw van het sociale, culturele en economische weefsel. Deze troef moet het basisonderwijs ook kunnen uitspelen in de relatie met de andere beleidssectoren.

Concreet moeten we politici er blijven op wijzen dat verschillende beleidsdomeinen met elkaar te maken hebben. Het sluiten van een basisschool kan misschien een besparing opleveren voor onderwijs, maar tegelijkertijd een grotere maatschappelijke kost induceren inzake mobiliteit, het culturele leven, of de economische leefbaarheid van een dorp.

8 Het basisonderwijs zorgt voor een brede vorming

Krachtlijn nummer 8 refereert aan de brede vorming. We moeten basisonderwijs niet reduceren tot de 3 R's: reading, writing and arithmetics. In de strategische verkenning beschrijft Maarten Simons hoe het spelonderwijs leren van de kleuter over gaat in het verwerven van een 'basisgrammatica', een soort geletterdheid (maar niet in de strikt taalkundige zin), waardoor het kind leert om te gaan met de veelzijdige werkelijkheid. Eenzijdigheid is uit den boze. De vroegere ondervoorzitter van de Raad BaO (Tony Van den Heurck) kon dit lapidair uitdrukken: in het basisonderwijs moet het kind niet zozeer zijn talenten ontwikkelen, maar zijn gehele persoonlijkheid. Ik volg dat wel: Is een kind minder sociaal, heeft een kind geen aanleg voor rekenen, of heeft het geen talent voor taal: dan ga je in het basisonderwijs daar toch op inzetten.

Die brede vorming betekent niet meteen 'meer leerstof'. Een jaar geleden was er een rapport over de maatschappelijke discussie rond eindtermen. Er waren massa's suggesties en doelen om aan de eindtermen toe te voegen. En men vergeet dat het de bedoeling is van de Vlaamse regering om het aantal eindtermen te reduceren.

De Raad Basisonderwijs staat open voor nieuwe maatschappelijke vragen. Maar er zijn voorwaarden aan verbonden.

- Nieuwe eindtermen moeten passen binnen een geïntegreerde werking
- Ze moeten ontwikkelingsgericht worden aangepakt
- We moeten de haalbaarheid van het pakket eindtermen bewaken
- We vragen aangepaste professionalisering en opleiding

Politici vragen terecht om de lat hoog te leggen. Toch denk ik dat we sommige kennis in het basisonderwijs niet moeten afmeten aan de hoogte, maar eerder aan de diepte... Ik vermoed dat Maarten Simons hier op het einde van de dag nog op inspeelt.

9 Investeren in het basisonderwijs rendeert

De basisschool kan maar sterk zijn, als we de nodige middelen voorzien. Nobelprijswinnaar Economie James Heckman is een voorvechter van investeringen in het jonge kind. We moeten dan niet zoeken naar korte termijn opbrengsten. Kwaliteitsvol basisonderwijs betaalt zichzelf terug in leerresultaten op lange termijn, in kritisch en creatief gevormde persoonlijkheden, in maatschappelijke verbondenheid, in een gezonde samenleving, in een competitief sterke economie, in een rijke cultuur. Elke euro in de basisschool geïnvesteerd, sparen we dubbel en dik uit in preventie- en remediëringsprogramma's op latere leeftijd.

Nu: ons land investeert al heel wat in onderwijs. De OESO bevestigt dat. In 'Education at a glance' van 2017 blijkt dat België 5,8% van het Bruto Binnenlands Product spendeert aan onderwijs. Daarmee scoren we ruim hoger dan het OESO-gemiddelde (5,1%) en het EU-gemiddelde (4,9%). Maar tegelijkertijd blijkt dat de overheid het Vlaams basisonderwijs structureel onderfinanciert. (Cijfers zeggen veel: de kostprijs per leerling in het gewoon basisonderwijs is 4759 euro per kind. In het secundair onderwijs betaalt de Vlaamse gemeenschap 8558 euro per kind.)

In ons advies over de toekomst van het basisonderwijs heeft de Raad dan ook scherp aangegeven dat er dringend in het kleuter- en lager onderwijs moet geïnvesteerd worden. De minister beloofde ons inmiddels al dat ze de werkingsmiddelen voor het kleuteronderwijs zal optrekken.

10 Meer dan een zaak van onderwijs alleen

In één van de vorige krachtlijnen wees ik op de verantwoordelijkheid van de basisschool voor een brede basisvorming van alle kinderen. Met de laatste krachtlijn zegt de Raad Basisonderwijs: de school mag daarin niet alleen staan. Onderwijs en brede persoonlijkheidsontwikkeling stopt niet aan de schoolpoort. De Raad basisonderwijs vraagt dat de maatschappij in het algemeen en de verschillende beleidssectoren in het bijzonder zouden meewerken, investeren en inspelen op het breed vormen van kinderen. De belendende dossiers liggen hier voor de hand. De investeringen in een plaatselijk zwembad, de beslissingen van de gemeente inzake flankerend onderwijsbeleid, de aanpak van de vluchtelingenstroom, de planning inzake huisvesting en het groenbeleid, de visie op mobiliteit rond onze school, en ga zo maar door. Het zijn contextelementen waarin de vorming van elk kind gevat wordt. En dus punten waarbij andere beleidsdomeinen onze

basisschool moeten betrekken. Want ook zo'n beslissingen hebben impact op de school en het kind. Niet voor niets zegt men: "It takes a village to raise a child."

Dat zijn ze dan: 10 krachtlijnen voor een sterk basisonderwijs. 10 krachtlijnen die de kern vormen van een toekomstplan voor het basisonderwijs. 10 krachtlijnen die we de volgende jaren verder willen ontwikkelen. Op een dag als vandaag zoeken we mensen in de basisscholen, maar ook en vooral in de lerarenopleidingen die zich daarin willen engageren. Samen met jullie kijk ik uit naar de inspirerende praktijkvoorbeelden en de uitmuntende projecten die dit basisonderwijs een nieuw elan kunnen geven.